

Alfred Cholewiński

Biuletyn biblistyczny

Collectanea Theologica 37/1, 199-204

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ALFRED CHOLEWIŃSKI S. J., LUBLIN

BIULETYN BIBLISTYCZNY

P. GRELOT, *La Bible parole de Dieu. Introduction théologique de l'Écriture Sainte*, Tournai 1965, Desclée.

Ograniczając się do najbardziej podstawowych kwestii i unikając wdawania się w szczegóły krytyki biblijnej, nowa introdukcja ogólna do Pisma św. usiłuje przerzucić mosty między egzegezą i dogmatyką oraz uwzględnić aspekty duszpasterskie.

W pierwszej części zajmuje się P. Grelot następującymi zagadnieniami: Stosunek słowa Bożego do Pisma (proces krystalizowania się Słowa w Księgę oraz problem jego przekazywania — r.1); Natchnienie, ze szczególnym uwzględnieniem charyzmatu pisarza natchnionego (r.2); konsekwencje wynikające z faktu natchnienia (Biblia jest Słowem Bożym w ludzkim języku); prawda Pisma św. (r.3); kwestie związane z Kanonem z dodaniem historii problemu (r.4). W części drugiej zajmującej się hermeneutyką omówione zostały kolejno: historia hermeneutyki od Starego Testamentu aż po czasy współczesne (r.5); sens i miejsce biblijnych wydarzeń w całości Objawienia (Chrystus jako punkt centralny historii, znaczenie historii St. Test. i chrześcijańskich instytucji — r.6); problemy szczegółowe hermeneutyki ze specjalnym uwzględnieniem metodologii sensu wyrazowego i tzw. „sensu pełniejszego” (r. 7).

SELLIN-FOHRER, *Einleitung in das Alte Testament*. Begründet von Ernst Sellin, völlig neu bearbeitet von George Fohrer. Zehnte Auflage, Heidelberg 1965, Quelle Meyer.

Dziesiąte wydanie introdukcji Sellina jest niemal w całości oryginalną pracą Fohrera. W stosunku do wydania dziewiątego (186 str.) jej objętość zwiększyła się trzykrotnie. Po ogólnym wprowadzeniu Fohrer zajmuje się kolejno powstaniem ksiąg historycznych (cz. I), poetyckich (cz. II), mądrościowych (cz. III), proroczych i apokaliptycznych (cz. IV) oraz procesem tworzenia się i przekazywania St. Test. (cz. V). Każda z części introdukcji zaczyna się od rozdziału wstępnego, zajmującego się zagadnieniem historii form odpowiednich ksiąg St. Test. W swojej nowej pracy Fohrer stoi na stanowisku, że cztery powszechnie przyjmowane wątki Pięcioksięgu kontynuowane są także w Ks. Jozuego i w początkowych partiach księgi Sędziów, przy czym dotychczasowe źródło J rozbija na dwie warstwy — J i N.

A. DEISSLER, *Das Alte Testament und die neuere katholische Exegese*. Freiburg 1963, Herder.

Książka stanowi niewątpliwie dużą pomoc dla nauczycieli religii i duszpasterzy. Pierwsza jej część jest krótkim komentarzem do enc. „*Divino afflante Spiritu*”. Część druga omawia problem autorstwa, uważany za mniej istotny z teologicznego punktu widzenia. Autorstwo Mojżesza, Dawida, Salomona i proroków ustawione we właściwej perspektywie i wyjaśnione zgodnie z hebrajską koncepcją księgi jako witalnego, rosnącego powoli organizmu zdolnego wchłonać inne materiały. Trzecia, najobszerniejsza część książki, poświęcona jest kwestii form literackich, najpierw w ogólnych liniach, następnie według sekcji St. Test. i poszczególnych ksiąg. Główny nacisk poło-

zono tu na problem historyczności lub jej braku, szczególnie w tradycjach możeszowych, w Ks. Kronik, Jonasza i Judyty. Na końcu podana jest bibliografia, szczególnie katolickich autorów.

K. KOCH, *Was ist Formgeschichte? Neue Wege der Bibelexegese*, Neukirchen 1964, Neukirchener Verlag des Erziehungsvereins.

Książka K. Kocha jest jasnym i przejrzystym wykładem „formgeschichtliche Methode”. Na przykładzie wziętym ze współczesnego świata reklamy pokazuje autor, że każdy utwór posiada określoną formę i własne miejsce w życiu. Utwory biblijne podlegają temu samemu prawu. Posiadają one swoją długą historię, której punktem wyjścia są małe jednostki (powiedzenia, opowiadania, luźne prawa itd.), które przekazywano najpierw ustnie w formie, którą uwarunkowała ich funkcja, jaką pełniły w konkretnym życiu. Podobne do siebie pod względem treści, formy i funkcji jednostki łączyły się w większe całości. Od momentu, w którym owe ustne podania spisano, rozpoczyna się historia redakcji (Redaktionsgeschichte). W drugiej części swojej publikacji ilustruje autor teoretyczne rozważania przykładami z rozmaitych części St. Test. i z Błogosławieństw.

The Church's Use of the Bible. Past and Present, edited by D. E. NINEHAM London 1963, S.P.C.K.

By uczcić otwarcie dwóch nowych katedr teologii na Uniwersytecie londyńskim D. E. NINEHAM, jeden z nowomianowanych profesorów, zorganizował serię konferencji na temat posługiwania się Pismem św. przez Kościół w przeszłości i obecnie. Prelegenci mówili o sposobie traktowania tekstów świętych w celu wydobycia z nich aktualnej dla danej epoki treści. Konferencje wydrukowano w takiej formie, w jakiej zostały wygłoszone. Ich zakres jest bardzo szeroki, a sposób przedstawienia ogólny; jakość treści gwarantuje jednak powaga ich autorów: C. K. BARRET (okres Nowego Testamentu), H. CHADWICK (Ojcowie greccy), I. N. D. KELLY (Ojcowie łacińscy), B. SMALEY (Średniowiecze), E. G. RUPP (epoka reformacji), E. CARPENTER (XVIII w.), G. W. H. LANGE (od początku zaistnienia studiów krytycznych), D. E. NINEHAM (czasy współczesne).

N. LOHFINK SJ, *Das Siegeslied am Schilfmeer. Christliche Auseinandersetzungen mit dem Alten Testament*, Frankfurt am Main 1965, Knecht.

Jest to zbiór publicznych wykładów oraz drobnych artykułów publikowanych uprzednio w różnych czasopismach. Ich wspólny punkt zainteresowań wyrażony jest w podtytule: Chrześcijańska konfrontacja ze St. Test. Tematy są różne: natchnienie w St. Test., problem bezbłędności, opowiadanie o upadku, liturgiczne użytkowanie tekstów St. Test., prawo i łaska; teologia historii w St. Test.; starotestamentowa idea śmierci, ocena tłumaczenia Biblii BUBERA.

O. PLÖGER, *Das Buch Daniel (Kommentar zum Alten Testament)*, Gütersloh 1965, Gütersloher Verlagshaus-Gerd Mohn.

W najnowszym komentarzu do księgi Daniela O. Plöger obok obfitej bibliografii oraz wnikliwych not filologicznych i krytycznych daje czytelnikowi jasną i przejrzystą interpretację księgi. Szczególnie pouczający jest komentarz do rozdziału siódmego. W sprawie postaci Syna Człowieczego autor reprezentuje opinię, że należy go indentyfikować ze „Świętymi Najwyższego”, przedstawiającymi teokratyczny lud Izraela. Mesjaniczna interpretacja tego miejsca pojawiła się później w wyniku relektury prorocтва. Występowanie w księdze na przemian j. hebrajskiego i aramajskiego tłumaczy O. Plöger hipotezą, że Hagiograf dysponował dla rozdz. III, IV/V dokumentami aramajskimi, a ponieważ akcję swego opowiadania umieścił w środowisku, w którym mówiono tym właśnie językiem, uznał On za stosowne wprowadzić j. aramajski do swojej księgi.

A. BARUCQ, *Le livre des Proverbes (Sources bibliques)*, Paris 1964, Galbala.

Nowy komentarz do ks. Przypowieści cechuje się dużą wiernością dla tekstu hebrajskiego, wielkim bogactwem oryginalnych i wnikliwych spostrzeżeń oraz nagromadzeniem dużej ilości materiału porównawczego, zwłaszcza z mądrości egipskiej. A. Barucq uważa Przypowieści za utwór moralizujący, związany z mądrością dworską. Dzisiejsza księga składa się z 9-ciu mniejszych części różniących się pochodzeniem i datą powstania. Istniały niewątpliwie związki między tymi utworami a tradycją proroczą i deuteronomiczną. Wiele uwagi poświęca autor komentarza problemowi genezy i personifikacji Mądrości, która zajmują się pierwsze rozdziały Ks. Przypowieści.

CH. R. NORTH, *The Second Isaiah. Translation and Commentary to Chapters XL — LV*, Oxford 1964, The Clarendon Press.

Pracę Ch. Northa przyjęto w świecie naukowym z wielkim uznaniem jako dzieło, które niewątpliwie długo będzie uchodziło za jeden z najlepszych komentarzy do Deutero-Izajasza. Nawiązując do dobrych tradycji egzegetycznych autor opiera wszystkie swoje wnioski o tekst, który jako wybitny filolog doskonale rozumie i tłumaczy. Potrafi on jednocześnie wprowadzić czytelnika w niezwykłą treść teologiczną zawartą w prorocztwie, „Sługa Jahwe” nie jest dla Ch. Northa — odmiennie od von Rada — drugim Mojżeszem. Jest to raczej portret doskonałego Izraelity. Ze wszystkich członków Ludu Wybranego jeden tylko Chrystus zrealizował ideał, który przeczuwał prorok z wygnania.

K. ELLIGER, *Leviticus (Handbuch zum Alten Testament)*, Tübingen 1966, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Ostatni komentarz do Ks. Kapł. jest typowym przykładem niemieckiej egzegazy lubującej się w drobiazgowym studium kryt.-literackim tekstu biblijnego. W oparciu o tę metodę wyodrębnia autor w dzisiejszej Ks. Kapł. pracę poszczególnych redaktorów, użytkowujących do swoich celów starsze dokumenty prawne. Tłumaczenie tekstu biblijnego wydrukowane zostało różnymi czcionkami mającymi unaocznic fragmenty pochodzące z różnych okresów i z różnych rąk. Po szczegółowej analizie pojedynczych słów i wierszy następuje z reguły część syntetyczna zbierająca w całość wyniki poprzedzającego badania, oraz wywód egzegetyczny omawiający treść odpowiednich rozdziałów.

W. TRILLING, *Im Anfang schuf Gott...*, *Eine Einführung in den Schöpfungsbericht der Bibel*, Freiburg — Basel — Wien 1964, Herder (przedtem Leipzig 1963. St. Benno-Verlag).

By odpowiedzieć życzeniom Soboru, aby wiedza biblijna podawana była szerszemu ogółowi, wydawnictwo Herdera zainaugurowało nową serię studiów biblijnych. Pierwszą publikacją jest wykład pierwszego rozdziału Ks. Rodzaju. Na kilku wstępnych stronach podaje autor charakterystyczne cechy tego tekstu, tak długo źle rozumianego, informuje czytelnika, czym jest historia początków, jaka jest kompozycja Pisma Kapłańskiego, jaki cel przyswiecał hagiografowi. Następnie komentuje krok za krokiem każdy wiersz, unikając wszelkiego konkordyzmu, wydobywając przy tym istotną doktrynę religijną zawartą w tym opisie. Z kolei omawia W. Trilling kosmogonię starożytnego Wschodu i na ich tle stwierdza, że opis ten nie jest ani hymnem ani mitem. Książka znalazła duże uznanie w kręgach wykształconych wierzących, troskliwych o inteligentne odczytywanie Biblii.

L. RUPPERT, *Josephserzählung der Genesis. Ein Beitrag zur Theologie der Pentateuchquellen*, München 1965, Kösel-Verlag.

Autor doceniając wagę podziału Pentateuchu na źródła, pokazuje na przykładzie opowiadania o Józefie, że nie jest to tylko literacka zabawka, ale że

posiada ono ważne znaczenie dla teologii. Pierwsza i najobszerniejsza część pracy jest kryt.-historycznym studium źródeł, które L. Ruppert stara się w tym opowiadaniu odgraniczyć od siebie, proponując niejednokrotnie inny podział niż proponowany dotychczas w komentarzach. Druga część publikacji bada wnikliwie teologię poszczególnych wątków. W J jest to opowiadanie o niczym nie zasłużonej Dobroci Jahwe ratującej swojego wybrańca i swój lud; E podkreśla Bożą opiekę nad braćmi Józefa, którzy są załącznikiem przyszłego ludu wybranego, i względem których Bóg realizuje jakiś tajemniczy plan; w P jest to historia Jakuba, który jest dla swego potomstwa przykładem wyjścia i ponownego objęcia w posiadanie Ziemi Obiecanej.

J. MEIER, *Das alte israelitische Ladeheiligtum*, Berlin 1965 Alfred Töpelman

Po drobiazgowej analizie źródeł dochodzi autor do nowych i nieoczekiwanych wniosków dotyczących pochodzenia i historii arki. Zdaniem J. Meiera nie istnieje żaden dowód przemawiający za istnieniem arki przed czasami Sędziów. Spotykamy się z nią po raz pierwszy w Silo w kontekście antyfilistyńskiej ligi pokoleń. Służyła ona pierwotnie jako schowek dla dokumentu ligi lub być może jakiegoś skarbu. Dawid podniósł ją do rangi paladium zjednoczonych zastępów Judy i Izraela, czyniąc z niej symbol swojego wybrania na króla. Ten ogólno-polityczny symbolizm zachowała arka w świątyni salomonowej. Tradycja deuteronomiczna miała z niej uczynić schowek dla synaickiego dokumentu przymierza. Dopiero w tradycji P zaczęto przypisywać arce funkcje kultyczne. Studium J. Meiera usiłuje zastąpić dawną hipotezę o statycznym i niezmiennym symbolizmie arki przez nową, według której ten symbolizm ulegał przekształceniu.

H. ZIRKER, *Die kultische Vergegenwärtigung der Vergangenheit in den Psalmen*, Bonn 1964, Peter Hanstein.

Doktorska praca H. Zirker'a traktuje o pewnym charakterystycznym aspekcie Psalterza. Wielkie dzieła Jahwe spełnione niegdyś dla swojego Ludu i stanowiące jego historię świętą, zachowują dzięki Psalmom stosowanym w liturgii, aktualność dla każdego członka Ludu Bożego. Wydarzenia te nabrały także w psalmach znaczenia typologicznego, pozwalającego przeczuć, czym będzie przyszłość należąca do Boga Przymierza. W pierwszej części pracy autor studiuje szatę literacką (słowa oraz rodzaje literackie psalmów), służącą temu „uobecnianiu” przeszłości. Druga część pracy Zirker'a zajmująca się treścią odpowiednich psalmów jest teologią biblijną. Autor unika w swej dysertacji przesadnego wpadania w panliturgizm i jest bardzo ostrożny w łączeniu poszczególnych psalmów z jakimś określonym świętem religijnym.

N. K. GOTTWALD, *All the Kingdoms of the Earth. Israelite Prophecy and International Relations in the Ancient Near East*, New York — Evanston — London 1964, Harper et Row.

Historyk, egzegeta i teolog w jednej osobie N. K. Gottwald przestudiował wzajemne powiązania profetyzmu żydowskiego z życiem międzynarodowym Starożytnego Wschodu. Przypomniawszy na wstępie narodziny i rozwój wielkich imperialistycznych państw od epoki sumeryjskiej do perskiej, umieszcza autor w tej szerokiej panoramie serię natchnionych osób, o których mówi Biblia. Rozpoczyna od Balaama, Sędziów, synów prorockich, proroków dworskich, następnie dłużej zatrzymuje się nad każdym prorokiem — pisarzem żyjącym w VIII — VI wieku. Autor umie wydobyć głęboki sens przepowiedni proroczych, interpretować je na tle szczegółowych okoliczności, w których zostały wygłoszone, a jednocześnie ukazywać ich powszechny zasięg. Studium N. Gottwalda jest błyskotliwą syntezą profetyzmu izraelskiego opierającą się na głębokiej znajomości j. hebrajskiego i korzystającą z najnowszych publikacji dotyczących tej dziedziny.

J. SCHARBERT, *Die Propheten Israels bis 700 v. Chr.*, Köln 1965, Verlag J.P. Bachem.

Książka zwraca się do szerszego kręgu czytelników, których pragnie wprowadzić w nauczanie proroków. Nie jest to ani komentarz ani systematyczne studium teologii proroków. Zamiarem autora jest dać czytelnikowi — przy pomocy tłumaczenia i krótkiego objaśnienia tekstów — obraz ruchu proroczego i poszczególnych proroków od początków profetyzmu aż do proroka Micheasza. W rozdziałach poświęconych sylwetkom proroków J. Scharbert podaje ich biografie, bada genezę i problemy związane z przekazywaniem ich pism oraz poddaje szczegółowej analizie ich nauczanie, uwzględniając rzeczowy i historyczny punkt widzenia.

H. W. WOLFF, *Amos, Geistige Heimat (Wissenschaftliche Monographien zum A. und N. Test., 188)*. Neukirchen-Vluyn 1964, Neukirchener Verlag des Erziehungsvereins.

Problem źródeł, z których czerpał Amos, istnieje w biblistyce już od dawna. Wskazywano na zależność proroka od apodyktycznego prawa izraelskiego, od liturgii świątynnej, zwłaszcza od rytuału święta przymierza. H. W. Wolff przezwycięża tym opiniom, podkreślając występowanie w prociwicie Amosa cech ściśle dydaktycznych. Powiązanie z najstarszymi partiami Ks. Przysłów zdaje się nie ulegać wątpliwości. Zdaniem autora Amos uległ wpływowi ustnego nauczania mędrców, a korzenie jego nauki (podobnie jak zresztą innych starszych proroków), tkwi w starej mądrości dwunastu pokoleń.

ANDREAS RESCH, *Der Traum im Heilsplan Gottes. Deutung und Bedeutung des Traums im Alten Testament*, Freiburg Br. 1964, Herder.

Nowa monografia dotycząca snów w St. Testamencie różni się od dotychczasowych prac na ten temat pod dwoma względami. Po pierwsze — usiłuje ona włączyć do studium snów w St. Test. rezultaty współczesnej psychologii oraz po drugie — usytuować w ogólnych ramach historii zbawienia wnioski, płynące z analizy psychologicznej i egzegetycznej opisów snów. Praca Rescha zaczyna się od krótkiego podania genezy, treści i funkcji widzeń sennych w świetle wyników współczesnej psychologii. Następnie autor analizuje pojęcie, jakie na temat przyczyn i treści snów panowały w starożytności żydowskiej. Najobszerniejsza część książki poświęcona została drobiazgowemu studium opisów snów zawartych w St. Test. Każdy sen analizowany jest w trzech kolejnych stadiach interpretacji: 1° egzegeza tekstu; 2° analiza psychologiczna snu z uwzględnieniem konkretnego położenia tego, kto miał dany sen; 3° treść teologiczna snu w perspektywie historii zbawienia.

E. J. KILMARTIN SJ, *The Eucharist in the Primitive Church*, Englewood Cliffs, N. J. 1965, Prentice-Hall.

Praca zajmuje się teorią i praktyką Eucharystii w I wieku po Chrystusie. Ponieważ głównym źródłem w niej jest Nowy Test., mamy w rzeczywistości przed sobą studium z zakresu teologii biblijnej. Książka dzieli się na trzy części. Pierwsza zajmuje się tematami i prorocztwami St. Test., które przygotowują chrześcijańską Eucharystię. Omówione tu zostały: Mal. 1,11, Melchizedek, uczta mesjańska w historycznych, proroczych i sapiencjalnych tradycjach, manna, oczyszczenie przez krew w Prawie Mojżeszowym.

W części drugiej podaje Autor drobiazgową i wszechstronną analizę opis ustanowienia u Synoptyków, podkreślając z emfazą liturgiczne *Sitz im Leben* eucharystycznych formuł oraz biblijne podstawy teologii rzeczywistej obecności Chrystusa w Eucharystii. Część ostatnia i najbardziej obszerna omawia stadia rozwoju teologii Eucharystii. Uwzględnione tu zostały: opis św. Pawła w 1 Kor. 11, obietnica ustanowienia Eucharystii u Jana 6 oraz nowotestamentowe określenia: „łamać chleb” i „błogosławić kielich” oraz zwyczaj uczt miłości, które poprzedzały sprawowanie Eucharystii w I wieku.

H. VAN DER LOOS, *The Miracles of Jesus (Supplements to Novum Testamentum, 9)*, Leiden 1965, E. J. Brill.

W przedmowie H.v.d. Loos zapowiada swoje intencje napisania książki o cudach Jezusa, która byłaby „tak kompletna i wszechstronna” jak tylko się da. Książka, która była pisana kilka lat, posiada rzeczywiście encyklopedyczne rozmiary i zbliża się do zapowiedzianej kompletności.

Trzy pierwsze części książki zajmują się kolejno: cudami jako fenomenem religijnym oraz konfliktem, jaki istniał na przestrzeni historii między cudami a nauką i medycyną; specyficznymi właściwościami ewangelicznych opowiadań o cudach w porównaniu z relacjami o cudach zachowanymi w literaturze pogańskiej i rabinistycznej; władzą czynienia cudów u Jezusa oraz sposobami uzdrawiania na tle Jego osobowości i zbawczej funkcji. Część czwarta, obejmująca połowę książki, zawiera szczegółowy komentarz do każdego z uzdrowień i cudów dokonanych na przyrodzie, opowiedzianych w Ewangeliach.

R. Le DÉAUT CSSp, *Liturgie juive et Nouveau Testament. Le témoignage des versions araméennes*, Rome 1965, Pont. Inst. Bibl.

Nowa publikacja R. le Déaut usiłuje określić miejsce, jakie w badaniu początków chrystianizmu przysługuje targumom aramejskim, dotychczas w pewnej mierze zaniebawanym w odtworzeniu tła Nowego Test. Autor definiuje na wstępie właściwą naturę targumów. Choć spisane później, zawierają one materiały pochodzące z czasów Chrystusa. Ich cechą jest wielka swoboda interpretacji, popularny sposób opowiadania, zamiłowanie do typologii, brak chronologicznej perspektywy a jednocześnie wielka troska, by traktować święty tekst jako ciągłe aktualne Słowo Boga. Z kolei omówiona została rola, jaką targamy mogą odegrać w interpretacji N. Test. Szczególnie żywym polem badań mogą być tradycje, które w targumach nagromadziły się wokół historycznych postaci występujących także w pismach N. Test. Tak np. zdaniem Le Déaut obecność Tamar w genealogii Jezusa (M t1,3) lepiej wytłumaczyć tradycje targumów, że była to niewiasta, która gorąco pragnęła mieć udział w błogosławieństwach mesjańskich, niż że stanowi ona typ grzesznika, którego Chrystus przyszedł zbawić.

E. GRÄSSER, *Der Glaube im Hebräerbrief*, Marburg 1965, N. G. Elwert.

Praca jest próbą ustalenia treści zawartej w pojęciu wiary w liście do Hebrajczyków. Analiza terminów oznaczających wiarę prowadzi autora do wniosku, że jest ona w liście do Hebrajczyków kategorią moralnie oznaczającą wytrwałość, jaka winna cechować Lud Boży będący w drodze ku swemu ostatecznemu zbawieniu. Jest to koncepcja wiary niespotykana w listach św. Pawła, w ewangeliach, w St. Test. i w pismach z Qumran, z którymi E. Grässer porównuje list do Hebrajczyków. Źródła takiego pojmowania wiary tkwią zdaniem autora, w dziedzictwie hellenistycznym, zwłaszcza w wydaniu Filona. By wytłumaczyć tę odmienną perspektywę listu do Hebr., w ostatniej partii swego studium usiłuje E. Grässer scharakteryzować wewnętrzną sytuację chrześcijaństwa w okresie poapostolskim, której list ma być wyrazem. Pojęcie wiary w liście do Hebr. jest — czytamy w konkluzji — uprawnioną adaptacją chrześcijańskiego posłannictwa do nowych warunków, nie fałszującą w niczym istoty Chrystusowej nauki.